

Автор відзначає, що материнство має глибокі біологічні передумови, проте воно з'являється в людській культурі і як сформоване в процесі історичного розвитку соціальне замовлення, що визначає самосвідомість і відчуття жінки – матері. Кожна жінка є носієм материнського потенціалу як біологічна і соціальна одиниця, а також як унікальний суб'єкт, що пройшов свою індивідуальну колію на всіх етапах розвитку потребово-мотиваційної сфери материнства.

В.С.Мухіна відзначає, що нормальний розвиток материнства, як феномену жіночої поведінки, вимагає ряд умов, сприяючих потребово-мотиваційній сфері. На її думку, в онтогенезі дівчинка проходить стадії, які характеризуються встановленням підґрунт діадно-триадних взаємовідносин.

Таким чином, в даний час у психології представлені різні підходи до дослідження материнства, і можна відзначити, що починається перехід від розгляду материнства виключно в руслі дитячо-батьківських стосунків до дослідження його як самостійного особистісного феномену.

Проведений аналіз основних підходів до вивчення материнства дозволяє визначити орієнтири для наукового дослідження материнства як прояву батьківської поведінки та вираження індивідуальної репродуктивної установки. Самосвідомість матері представляє собою проблему психології розвитку, яка вимагає її вивчення на сучасному підґрунті.

Література

1. Мухіна В.С. Проблема материнства и ментальности женщин в местах лишения свободы В.С. Мухіна // Развитие личности. - № 1.-2003. - С. 144.
2. Самоукина Н.В. Психология материнства / Н.В. Самоукина // Прикладная психология. - 1998. - №6. - С. 70.
3. Филиппова Г.Г. Психология материнства: сравнительно – психологический анализ : дисс. ... докт. психол. наук / Институт молодежи. - М., 2000. - 449с.
4. Шнейдер Г.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций / Г.Б. Шнейдер. - М. : Апрель – Пресс, 2000. - 512 с.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2010 р.

М. В. Вовк
*бакалавр педагогічного факультету,
Криворізький ДПУ*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ СІМ'Ї

У статті висвітлені особливості студентської сім'ї, її специфічні проблеми і труднощі.

Ключові слова: студентська сім'я, «первинний осередок суспільства», сімейні труднощі.

В статье изложены особенности студенческой семьи; ее специфические проблемы и трудности.

Ключевые слова: студенческая семья, «первичный центр общества», семейные проблемы.

In article are stated particularities to student family; her(its) specific problems and difficulties.

Keywords: student family, «primary centre society», household problems.

Сім'я є складним соціокультурним явищем. Вона представляє собою практично всі аспекти людської життєдіяльності і виходить на всі рівні соціальної практики: від індивідуального до суспільно-історичного, від матеріального до духовного. На сучасному етапі в житті українського суспільства сім'я і сімейний добробут серед переліку цінностей людини виходить на чільне місце. Особливо важливим для українського суспільства, яке шукає дійсні принципи власного розвитку, є дослідження проблем молоді сім'ї її взаємодії з суспільством, зумовлені необхідністю пошуків і впровадження в соціальну практику принципів розвитку суспільства і людини. Сім'я – це соціальна група, яка складається з чоловіка та жінки, які зазвичай перебувають у шлюбі, їхніх дітей (власних або прийомних) та інших осіб, поєднаних родинними зв'язками з подружжям, кровних родичів і здійснює свою життєдіяльність на основі спільного економічного, побутового, морально-психологічного укладу, взаємної відповідальності, виховання дітей.

Проблема дослідження: становлення студентської сім'ї. Студентська сім'я створюється в результаті активного пошуку молодими людьми близької, дорогої людини, необхідної для щасливого, повноцінного життя. Характер майбутнього шлюбу значною мірою визначається мотивами і причинами, які зумовили укладення шлюбного союзу. Було доведено, що переважним мотивом укладення шлюбу у студентської молоді є любов і близькі до неї духовні, етичні і естетичні цінності.

Мета дослідження: визначити соціально-психологічні особливості становлення студентської сім'ї в Україні. До об'єктивних факторів актуалізації соціальних аспектів проблеми формування відповідального ставлення до сімейного життя у молоді необхідним є видозміна сучасної сім'ї і ускладнення стосунків у ній. Після вивчення наукових праць з даної проблематики Т.Говорун, С.Голода, О.Харчева, В.Постового, В.Кравця, Л.Яценко, було виділено наступні найбільш властиві особливості сучасної сім'ї: зміна ролей членів сім'ї; зменшення віку вступу у шлюб; невідомість в особливостях сімейного життя; вагітність до шлюбу; соціально-економічна незахищеність молодих сімей; зростання впливу ЗМІ, кіно, телебачення; збільшення кількості людей не орієнтованих на шлюб; зміна мотивації створення сім'ї; фемінізація чоловіків та маскулізація жінок; ранній початок статевого життя[6, с.43].

А.Харчев та Т.Демідова у якості основної особливості молоді сім'ї виділяють перехід від жорстко заданих рольових взаємовідносин до більш

гнучких, більш динамічних. Такі зміни підвищують важливість спілкування між подружжям, яке стає не заданим, а спільним мистецтвом.

Аналіз розходжень в уявленнях молоді дозволяє виявити наступні особливості молодих сімей: найчастіше партнери мають різне уявлення про домашнє господарство та працю, свою участь у цьому; про можливості проведення вільного часу та спільного дозвілля; про планування сімейного бюджету; про виховання дітей

Загальну характеристику стану розвитку інституту сім'ї в Україні можливо уявити у вигляді наступних тенденцій:

- відбувається зміна характеру як внутрішніх, так і зовнішніх зв'язків сім'ї. Часто поєднання жінкою професійних та сімейних ролей знаходяться у протиріччі;

- відбувається розширення та ускладнення функцій сім'ї;

- відбувається послаблення передачі традиційної культурної інформації від покоління до покоління;

- зниження рівня народжуваності;

- збільшення кількості розлучень та нуклеаризація сімей;

- суттєво змінюється функція контролю. З одного боку, трансформуються традиційні форми контролю, зменшується вплив родичів, сусідів, а також жорстких норм та традицій, з іншого – недостатньо сильні норми зовнішнього контролю.

Т.Демидова зазначає, що молодь, яка вступила до шлюбу, дуже часто вважає, що у сфері міжособистісних стосунків іноді все вирішується само по собі і стає так, як було раніше. Це свідчить про низьку моральну та психологічну готовність до сімейного життя, незнання чи нерозуміння особливостей та проблем міжособистісних стосунків. За даними досліджень науковця, більше 24% сучасних молодих людей зводять почуття любові до фізичного потягу, понад 26% вважає, що в її основі лежить проста звичка, а 30% – зовсім не визнають цього почуття [6, с.56].

За статистикою, з 10 молодих людей, які навчаються в ВНЗ і технікумах, одружуються під час навчання 7 дівчат і 6 юнаків. Як правило, студентські шлюби – це союз людей з близькими дошлюбними соціокультурними характеристиками. Сім'я становить для студентів унікальне мікро середовище, де задовольняються такі життєві потреби, як любов, відпочинок, інтелектуальне спілкування, психологічний комфорт [2, с.11]. Студентською називають сім'ю в якій молодята – студенти денного відділення вищого навчального закладу, яким не більше 28 років, а стаж сімейного життя не перевищує 5 років [1, с. 57].

Сьогодні дослідники студентської сім'ї відмічають, що сімейні студенти вчать не гірше інших студентів і виховують дітей не гірше досвідчених батьків.

У наш час не може бути національного або якого-небудь іншого бар'єру для укладення шлюбу. Тому, вибираючи собі супутника життя, молоді люди

прагнуть знайти в ньому риси характеру, що імпонують саме йому[3, с.157]. Студентські родини створюються і розвиваються за загальними законами. Для них характерні типові риси звичайної молоді української родини. Тому багато проблем студентської родини розглядаються крізь призму загальних рис сучасної родини. Аналіз робіт дослідників дозволяє виділити кілька специфічних проблем, характерних для більшості студентських родин: низький грошовий дохід; труднощі, пов'язані з поєднанням навчання і сімейними обов'язками; труднощі, пов'язані з народження і вихованням дітей; невеликі можливості для підробітку[5, с.13]. Для студентської сім'ї характерні труднощі молодих сімей. Проблеми сучасної студентська та іншої молоді сім'ї пов'язані зі зламом стереотипних поглядів на виконання ролей чоловіка і жінки. Традиційно жінка народжувала дітей, займалась домашнім господарством, чоловік – забезпечував економічну стабільність, соціальну безпеку сім'ї, здійснював керівну роль. Сучасна ж сім'я заснована на рольовому партнерстві, що потребує економічного внеску в бюджет сім'ї як чоловіка, так і дружини, спільної участі у вихованні дітей, спільної відповідальності [4, с. 4]. У загальній кількості сімей з дітьми біля 52% – одностатеві. Однією з гострих проблем сучасного співжиття є відмова від офіційного шлюбу. Кількість позашлюбних дітей у матерів віком до 30 років складає близько 12% від усіх народжених.

Майже 1,5 млн. дітей виховуються в неповних сім'ях. Кризові явища, які характерні для періоду переходу до ринкової економіки, погіршили матеріальне становище сім'ї, перш за все, молоді, а за результати політики, яку запроваджує в життя нинішній уряд, говорити, поки що зарано.

На сьогоднішній день прибуток сім'ї у 2-3 рази нижчий за необхідні витрати. Спостерігається скорочення витрат на задоволення культурних потреб. Зростає небезпека деформування соціалізації нових поколінь, які мають вирішувати завдання відродження суспільства [3, с.95]. Статистика свідчить, що до віку 25 років у шлюб вступають більш 80% жінок і близько 70% чоловіків. Студенти не є виключенням. Крім того, серед студентів більше половини дівчат, і зрозуміле прагнення останніх створити родину в найбільш сприятливих для цього роки. За даними «служби сім'ї», сьогодні до 20 років виходять заміж більше 55% дівчат. Головною причиною ранніх шлюбів (за даними опитування, проведеного працівниками одного із РАЦС) серед дівчат є страх залишитися самотньою. Якщо ще врахувати, що в країні кожний четвертий-п'ятий самотній, і ця обставина досить серйозна, то зрозуміти молодь неважко.

Студенти укладають шлюби найчастіше на старших курсах, коли наближається час закінчення вищого навчального закладу й розподіл на роботу (хоча б для одного з подружжя). Вік одруження в чоловіків 22-24 року, у жінок – 20-22. Студенти вважають, що під час навчання у вищому навчальному закладі міста легко створити сім'ю, особливо жінкам, оскільки згодом їх шанси помітно зменшуються [3, с. 110].

У сучасній сім'ї батьки мало часу перебувають у її колі, жінка недостатньо опікується домашнім затишком, не може гармонійно поєднувати суспільній домашні обов'язки, жертвує здебільшого останнім, а це в першу чергу відбивається на сімейних взаємовідносинах, на психологічному мікрокліматі в сім'ї і це лише одна з проблем, яка призводить до дестабілізації сімейних взаємин. Розпад багатьох шлюбів, як свідчать дослідження, пов'язані з необізнаністю подружжя про психологічну та сексуальну культуру [5, с. 15]. У числі найближчих життєвих планів у студентській родині займає народження дитини. З появою дитини родина вступає в новий, більш відповідальний етап розвитку.

Але, різні дослідження показують, що значна частина молодят, іноді всупереч інтересам своєї родини, відкладають народження первістка через матеріальні труднощі. Приблизно у половині випадків відкладання народження дитини мотивується труднощами в рішенні житлового питання. У сімейних студентів, що вже мають дітей, одним з головних питань є «Де і з ким залишити дитину під час занять?» [2, с. 13].

Іншою, основною проблемою є брак вільного часу. З появою дитини подружжя менше часу приділяють один одному, а у більшості родин немає часу для зустрічей і спілкування з друзями.

Також, у числі проблем, виділених студентськими-батьками, є те, що багато з них мало інформовані про посібники, які надані державою і вузом родинам, що мають дітей. Труднощі у вирішенні вказаних вище проблем, можуть призвести до конфліктів у родині, погіршення здоров'я студентських родин, зменшення народжуваності, збільшення матерів-одиначок, зростання випадків відмови від дітей, тобто до втрати родини своїх основних функцій. Для запобігання таких наслідків у сучасному суспільстві потрібна розроблена і налагоджена система мір соціальної підтримки студентським родинам, надання допомоги їм як з боку держави, так і з боку адміністрації вузів, громадських організацій. Важливу роль при цьому повинні відігравати й самі студентські родини. Зацікавленість і ініціативність у вирішенні проблем, бажання й уміння облаштовувати свій побут у значній мірі буде сприяти успішному функціонуванню родини студента [1, с. 123].

Усе це засвідчує, у якій мірі актуальною є соціологічна інформація про те, що відбувається з «первинним осередком суспільства» – з сім'єю, як вона реагує на падіння рівня життя, на загрозу безробіття, на втрату надії на покращення соціально-економічного становища в країні у близькому майбутньому і загальне послаблення моральних норм у суспільстві [3, с. 220].

Отже, сім'я – це форма спільності людей, яка складається з чоловіка і жінки, поєднаних шлюбом, їх дітей. Єдність сім'ї забезпечується взаємною любов'ю та повагою, моральними, економічними, правовими та іншими видами взаємної відповідальності всіх членів сім'ї, взаєморозумінням та

емоційним зв'язком. Сім'я становить для студентів унікальне мікро середовище, де задовольняються такі життєві потреби, як любов, відпочинок, інтелектуальне спілкування, психологічний комфорт. У студентській сім'ї спільність діяльності (навчання) передбачає і справедливий розподіл домашніх обов'язків між подружжям і це потрібно враховувати і дружині і чоловікові. Для більшості студентських сімей притаманні духовна та моральна єдність, засновані такі сім'ї на коханні та спільності інтересів. Але більшість з них стикаються з такими труднощами: погані житлові умови, невлаштований побут, низький матеріальний рівень, дефіцит вільного часу, а це призводить до дестабілізації студентської сім'ї.

Для послаблення негативних аспектів сучасної української сім'ї, слід задіяти всі позитивні ресурси інформаційного суспільства й посилити спільну комунікацію на відродження засадничих вартостей української родини. На рівні освітніх інститутів, просвітницьких організацій, асоціацій треба інтенсифікувати діалог з родиною. Адже в основі будь-якої життєдіяльності сім'ї є певна психокультура, що визначає її соціальну мобільність. Необхідно провадити діалог з батьками стосовно їхньої економічної мотивації діяльності (навіщо заробляти гроші, якщо втрачаються емоційні, душевні зв'язки з дітьми). На рівні громадських ініціатив слід впливати на роботу українських владних інститутів стосовно розробки соціальних проектів, спрямованих на зменшення обсягу, темпів еміграції. Відродити душевно-духовні цінності української родини вкрай складно без державного реформування, системної роботи всередині українського суспільства, яка б охоплювала соціальні, освітні проекти [6, с. 250].

Література

1. Алексеєнко Т.Ф. Сім'я в умовах становлення незалежної України / Т.Ф. Алексеєнко, О.М. Балакєєва, Ю.М. Галустьян. – К., 2006. – 252 с.
2. Буленко Т.В. Соціально-психологічні основи функціонування сучасної студентської сім'ї / Т.В. Буленко // Науковий вісник ВДУ. – Луцьк : Вежа, 1998. – №9. – С.11-14.
3. Вілівчук О.М. Сім'я як суб'єкт соціального аналізу / О.М. Вілівчук. – Львів : Каменярь, 1991. – 228 с.
4. Галковська Т. Українська сім'я: становище критичне / Т. Галковська // Дзеркало тижня. – № 36 (411) 21 – 27 вересня 2002. – С.4.
5. Мудрак С. Психологічні особливості взаємин молодого подружжя у кризовий період / С. Мудрак // Науковий вісник ВДУ. – Луцьк : Вежа, 1996. – №9. – С. 12-16.
6. Хазратова Н. Психологія відносин особистості й держави / Н. Хазратова. – Луцьк, 2004. – 280 с.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2010 р.